

פני שבת נקבלה על קבלת השבת

מטרות הפעילות:

- התלמידים יכירו את סדר ומנהגי קבלת השבת

מהלך הפעילות:

1. לקראת כלה - הכנות לשבת
2. קבלת השבת
3. סעודת השבת
4. סיכום

חלק א: לקראת כלה - הכנות לשבת

מספרים לתלמידים שתהיה לנו אורחת השיעור, לכן כדאי להתכונן לקראתה:

- מנקים את הכיתה בזריזות. אפשר להביא מטאטא ושקית אשפה, לאסוף ניירות, לנקות את הלוח וכדומה.
 - את השולחנות יש לסדר כך שיווצר שולחן אחד ארוך בו יש מקום לכולם, ועליו שכים מפה לבנה. את השולחנות הנותרים יש לסדר בכינה אחרת של הכיתה, ואת הכיסאות הנותרים לסדר בשורות סמוך לדלת עם הפנים כלפיה.
 - אחד מהתלמידים יקבל משימה להביא קנקן גדול מלא במים, אותו ישימו בכינה נוספת בכיתה.
 - כשמסיימים לסדר, אפשר לנער קצת את הבגדים ולהסתדר.
- כל שנותר הוא לארגן את קבלת הפנים, ויש לחשוב על הדרך הנאותה לקבל את פני האורחת. המדריך אומר שבמקרה יש לו קטע נחמד שנראה לו ששייך לקרוא אותו בכני האורחת:

פתק א:

החמה מראש האילנות נסתלקה
באו ונצא לקראת שבת המלכה.
הנה היא יורדת הקדושה, הברוכה,
ועמה מלאכים צבא שלום ומנוחה.
באי, באי, המלכה!
באי, באי, המלכה!
שלום עליכם, מלאכי השלום!
(חינ ביאליק)

ובכן, האורחת שלנו היא השבת! (את השיר במלואו ניתן למצוא בנספח א)

מסיימים את ההכנות לכבוד השבת: מניחים את הנרות והכמוטים על גבי השולחנות שאורגנו בפינת הכיתה, חלות מכוסות ביד הגיגי וגביע לקידוש על השולחן, וכן נטלה וקערה גדולה שיונחו על יד קנקני המים שהובאו מקודם לכן.

אופציה להעמקה:

- למה התכוון ביאליק באומרו: "החמה מראש האילנות נסתלקה"? (לפי המסורת, זמן הדלקת הנרות הוא כאשר החמה נראית בגובה ראש האילנות, כלומר מעט לפני השקיעה)
- מדוע מכונה השבת בשם "שבת המלכה"?

חלק ב: קבלת השבת

הדלקת הנרות

פתק ב

ההכנות לקראת השבת נסתיימו והשבת הולכת וקרבה. מהו הדבר המסמל את כניסת השבת, אותו עושים סמוך לבואה? (הדלקת נרות)

נרות השבת - אור משרה שלוה. החשיכה גורמת להיתקלויות לא נעימות. בשל כך תיקנו להעלות אור בבית לכבוד השבת. הדלקת הנרות מעניקה לשבת טעם מיוחד. אור הנרות משרה אוירה שלוה ורגועה. כך אמרו חכמים: "נרות - משום שלום בית". שבת היא יום של שלום, כמו שנהוג לברך "שבת שלום", וביום של שלום ראוי להדליק נרות הגורמים על-ידי אורם אוירה של שלום בבית.

מזמינים את כולם להצטופף סביב הנרות. מתארים בקצרה את טקס הדלקת הנרות: הדלקת הנרות מכריזה על כניסת השבת. מדליקים שני נרות, ויש הנוהגות להדליק נרות כמספר בני הבית. לאחר ההדלקה יש העושות עם הידיים תנועות סיבוביות מעל הנרות, מכסות את העיניים עם הידיים ומברכות. כל תלמיד המעוניין להדליק נר מוזמן לעשות זאת כעת.

את חשיבותם של נרות השבת אפשר להבין מהשאלה:

- אם יש לאדם מעט כסף שלא יספיק גם לנרות וגם ליין לקידוש, מה עדיף לו לקנות? (התשובה: נרות. הסיבה: שלום הבית קודם לכל)

לכה דודי

פתק ג

קבלנו פני שבת ברננה ותפלה,
הביתה נשובה, בלב מלא גילה.
(ח"נ ביאליק)

לאחר הדלקת הנרות הגיע הזמן לקבל את השבת. מהיכן שבים ב"לב מלא גילה"? (בית הכנסת)

לכה דודי בעיר צפת הקסומה השמש החלה לשקוע אל אופק הרי מירון. את העיר יוצאים בשיירה אנשים עטופים בבגדים לבנים אל עבר השדות המוריקים הסובבים לה. אלו הם מקובלי צפת. את השבת הם מקבלים בחיק הטבע, מתוך שירה ותפילה³. "לכה דודי לקראת כלה, פני שבת נקבלה", נשמע כולם למרחוק. פיוט

³ מעשה זה של המקובלים הוא בעקבות המסופר בגמרא:

רבי חנינא מתעטף (בבגדים נאים) ועומד לפנות ערב בכניסת השבת אומר, 'בואו ונצא לקראת שבת המלכה', רבי ינאי לובש בגדיו בערב שבת ואומר 'בואי כלה בואי כלה' (תלמוד בבלי מסכת שבת דף ק"ט/א).

זה, שחובר בידי איש הסוד הצפתי רבי שלמה אלקבץ, כמו נועד כולו לשעת דמדומים זו של קבלת השבת. לימים, התקבל מזמור זה בכל קהילות ישראל, וכיום ניתן לשמוע אותו מתנגן כמעט בכל בית כנסת בעולם.

מזמינים את כולם לשבת על הכיסאות המסודרים בשורה, מחלקים לכל אחד שירון ושרים יחד את הפיוט 'לכה דודי'. אפשר להסתפק בשירת הפזמון והבתים הראשונים בלבד.

• נסו למצוא את שם מחבר הפיוט בראשי הבתים (שלמה הלוי)

חלק ג: סעודת שבת

פתק ד:

שם ערוך השלחן הנרות ואורו,
כל-פגות הבית זרחו, וזהירו.
שבת שלום ומברך!
שבת שלום ומברך!
באכם לשלום, מלאכי השלום!
(חיג באליק)

כעת, לאחר שקיבלנו את השבת כולנו יחד בשירה, הגיע הזמן לחגוג יחד עם האורחת המבורכת. כיצד חוגגים מאורע משמח עם אורחת מכובדת? (בסעודה)

"שלום עליכם מלאכי השלום"

כולם מתיישרים סביב השולחן הערוך. בגמרא מסופר כי יש מסורת על פיה ישנם מלאכים מיוחדים המלווים אותנו לביתנו מבית הכנסת.

• מישהו מכיר שיר מיוחד ששרים לכבודם של מלאכים אלו?

שרים את השיר 'שלום עליכם' (המילים בשירון). מספרים שלאחר 'שלום עליכם' נהוג לשיר את השיר 'אשת חיל', ובכך מודים לאם הבית על טירחתה הרבה לקראת השבת.

• מה מיוחד בצורת הכתיבה של השיר 'אשת חיל'? (נכתב לפי סדר הא"ב)

• אפשר להוסיף שיש מנהג שהאב שם את כפות ידיו על ראש בנו ובנותיו ומברך אותם. יש הנוהגים גם לברך את אשת הבית.

הקידוש

המדריך יושב בראש השולחן ולוקח בידו את כוס הקידוש. לאחר הסבר קצר על הקידוש (בקידוש אנו מזכירים את מהותו של יום השבת כיום מיוחד ומבורך), מוזמן כל הרוצה בכך לבצע בעצמו את הקידוש.

למה מקדשים דווקא על היין? "יין ישמח לבב אנוש", ונותן חשיבות ושמחה לכל אירוע. אמרו חכמים שאת הציווי "זכור את יום השבת לקדשו", שמשמעו להזכיר ביום השבת את עצם קדושת היום ואת משמעותו, יש לעשות על גביע יין, המעניק חגיגות, חשיבות ושמחה לזיכרון השבת.

נטילת ידיים

פתק ה:

עתה, לפני שאנו מתיישבים לאכול, יש עוד דבר אחד אותו נהוג לעשות לפני שאוכלים לחם... מי יודע מהו הדבר? (נטילת ידיים)

המוציא לחם

מתיישבים מסביב לשולחן. המדריך או אחד מהתלמידים מגלה את החלות ומברך על הלחם. הוא בוצע לעצמו חתיכה, טובל אותה במלח ואוכל. לאחר מכן מחלקים חתיכות לחם עם מעט מלח לכל בני ה"משפחה".

כיסוי החלות - כאשר עורכים את שולחן השבת מכסים את החלות ומסירים את הכיסוי רק לאחר הקידוש. נאמרו לכך שני טעמים:

הלחם נחשב למאכל העיקרי, ולכן מברכים עליו לפני כל דבר אחר. אך בקידוש הופכים את הסדר, ומברכים תחילה על היין ורק אחר כך על החלות. מכאן המנהג לכסות את החלות, כדי שלא תראה הפת בושטה! כביכול, עלינו לשמור על כבודה של הפת! נפגשים כאן ברעיון שניתן ללמוד ממנו רבות: עלינו להיזהר מלהתנהג באופן לא ראוי אפילו לחפץ דומם, ובכך לא נפגע ברגישות שלנו, ולא נבוא לזלזל אף בבני-אדם.

טעם נוסף הוא שהחלות של סעודת שבת הן זיכרון לימן - אותו מאכל שהתורה מספרת שהעניק ה' לעם-ישראל בתקופת היותם במדבר בדרכם ממצרים לארץ ישראל. נאמר בתורה כי אותו מאכל פלאי הגיע כאשר מתחתיו ומעליו היו מונחות שתי שכבות של טל. זכר לאותה הגשה של המן אנו מכסים את החלות בכיסוי נאה.

מלח - את החלות טובלים במעט מלח כדי להעניק להן טעם טוב, שלא תהיינה תפלות וחסרות טעם. מלבד זאת, המלח מכבד את הסעודה, כפי שנאמר בגמרא: "כל סעודה שאין בה מלח אינה סעודה". בנוסף לכך, בדומה לנטילת הידיים, גם המלח בא לקשר את הסעודה לעבודה בבית המקדש, שהרי הכהנים נצטוו להקריב מלח על גבי הקרבן.

זמירות שבת

• סעודת שבת היא חוויה משפחתית וחברתית. כיצד מומלאים אותה בתוכן שיהפוך אותה לשונה מסתם ארוחה משפחתית של יום חול?

אחת מהדרכים לכך היא לשיר סביב לשולחן זמירות מיוחדות שנכתבו למטרה זו.

זמירות - סעודת השבת היא סעודה של שמחה, ולכן שרים בה שירים. הזמירות הן שירים עתיקים, אשר נכתבו במשך הדורות על-ידי גדולי ישראל מכל התפוצות במיוחד לכבוד יום השבת. הלחן שלהן עבר במשך כמה דורות במסורת משפחתית או לפי אזור מוצא יש שאוהבים לשיר את הזמירות דווקא בלחן המשפחתי העתיק שלהם, ואחרים אוהבים להשתמש בלחנים חדשים שמחדשים את פני הזמירות העתיקות.

חלק ד: סיכום

פתק ו:

אני אורח-מניו זילנד, ואיני מכיר אתכם ואת מנהגי קבלת השבת. אנא ספרו לי קצת על מנהגי השבת בבית שלכם. עורכים סבב בין התלמידים, ומי שמעוניין מוזמן לשתף את הקבוצה באווירת ערב השבת בביתו. במידה ונשאר זמן, ניתן לספר סיפור על השבת (ניתן למצוא בנספח א. אפשר גם להמחזיז אחד מהסיפורים), או לשיר מזמירות השבת.

רשימת ציוד:

- שירון
- נטלה, 2 קנקנים, גיגית, מגבונים לחים
- נרות, גפרורים, כוס לקידוש, מפה לבנה
- חלות, יין לקידוש, מלח
- כרטיסיות פתקים

נספחים

נספח א: שבת המלכה, מאת ח"נ ביאליק/ פעילות קבלת שבת

שבת המלכה

החמה מראש האילנות נסתלקה
באו ונצא לקראת שבת המלכה.
הנה היא יורדת הקדושה, הברוכה,
ועמה מלאכים צבא שלום ומנוחה.
באי, באי, המלכה!
באי, באי, המלכה!
שלום עליכם, מלאכי השלום!

קבלנו פני שבת ברננה ותפלה,
הביתה נשובה, בלב מלא גילה.
שם ערוך השלחן, הנרות ואורו,
כל-פנות הבית זרחו, זרחו.
שבת שלום ומברך!
שבת שלום ומברך!
באכם לשלום, מלאכי השלום!

שבי, זכה, עמנו ובזינך נא אורי
לילה יום, אחר תעברי.
ואנחנו נכבדך בבגדי חמודות,
בזמירות ותפלות ובשלוש סעדות.
ובמנוחה שלמה,
ובמנוחה נעמה
ברכנו לשלום, מלאכי השלום!

החמה מראש האילנות נסתלקה
באו ונלוח את-שבת המלכה.
צאתך לשלום, הקדושה, הזכה
דעי, ששת ימים אל שובך נחכה...
כן לשבת הבאה!
כן לשבת הבאה!
צאתכם לשלום, מלאכי השלום!

נספח א: סיפורים לערב שבת / פעילות קבלת שבת

יוסף מוקיר שבת (ספר האגדה, על פי מסכת שבת, קיט ע"א)

יוסף מוקיר שבת, היה לו בשכונתו נוכרי אחד שנכסיו מרובים ביותר. אמרו לו כלדיים (=חוזים בכוכבים): "כל הנכסים שיש לך, יוסף מוקיר שבת יאכלם". הלך ומכר את כל נכסיו, לקח בהם מרגלית וקבעה בכובעו. כשהיה עובר גשר, הפריחה רוח את כובעו והטילתו לים. בלעו דג. נצוד הדג והביאוהו לשוק בערב שבת בין השמשות. אמרו: "מי יהא לוקחו בשעה זו?" אמרו להם: "לכו והביאו אצל יוסף מוקיר שבת, שרגיל ליקח". הביאוהו אצלו ולקחו. קרעו ומצאו בו מרגלית. מכרה בשלוש עשרה עליות דינרי זהב. פגע בו זקן אחד ואמר: "מי שמלוה לשבת - השבת פורעת לו".

מכנים אורחים נדיב לב (מתוך ספר השבת, עורך י"ל ברוך, עמ' 247-248)

רבי ישעיה איש זוכוביץ היה איש צדיק תמים, והיה חוכר הטחנה ובית היין בזוכוביץ הסמוכה למיר. פעם באו אליו אורחים בערב שבת סמוך לחשיכה, קיבלם ר' ישעיה בסבר פנים יפות, ועד שהיו אלה מתקנים עצמם לקבל את השבת, נכנס הוא אליהם ואמר: "הרי מרחוק אתם באים ואינכם יודעים בטיב פונדקי, לפיכך אני מודיע לכם מראש, ששכרי הוא ארבעה זווים לאיש. אפשר ששכרי מרובה משל אחרים, אבל רשות נתונה לכם לאכול ולשתות בכל יום השבת מן הטוב והמובחר, לרבות גם סעודת מלווה מלכה".

שבתו הסוחרים אצל ר' ישעיה, אכלו משמנים, שתו יינות משומרים, הרי משלהם הם אוכלים והאוכל עולה להם בדמים מרובים. למחרת, כשביקשו לשלם לו, צחק ר' ישעיה ואמר: "וכי אמכור מצווה יקרה כהכנסת אורחים בארבעה זווים?" ולא לקח מהם דבר.

מי אוהב את השבת? על מקורותיה וצדדיה המגוונים של השבת

מטרות הפעילות:

- עריכת דיון על מהות השבת וייחודה אל מול שאר ימי השבוע.
- מפגש עם מקורות ראשוניים הנוגעים ביום השבת, והתנסות בלימוד השוואתי.
- מציאת הקישור האישי והייחודי לשבת בחיי הפרט.

מבנה הפעילות:

1. פתיחה
2. זכור ושכור
3. טעמי השבת
4. זמן שבת
5. סיכום

חלק א: פתיחה

הצעת חוק

- שרת החינוך דיברה רבות לאחרונה על הבעייתיות במערכת החינוך, המנסה להעביר תכנים לימודיים וחינוכיים, אך לא מספיקה ליישם מפאת קוצר הזמן. לאור זאת, מה תהיה דעתכם אם תועלה הצעה להוסיף שעות נוספות למערכת על-ידי כך שהתלמידים יגיעו ללמוד בבתי-הספר גם בשבת.

מפתחים דיון:

- מה אתם חושבים על כך? אתם מרוצים?
- מה מיוחד ביום שבת שדווקא הוא הפך להיות יום חופשי מבתי-הספר ומהעבודה? האם זה משנה אם יום אחר בשבוע יהיה היום החופשי?

מהי השבת בשבילי

- מה הדבר ש"עושה" לי את השבת, הדבר שבלעדיו לא הייתי מרגיש ששבת היום?
- ובאופן כללי: מה עושה את השבת ליום מיוחד?

אופציות להפעלה בעניין:

- שמש אסוציאציות על הלוח סביב המילה שבת.
- משחק הרוח נושבת: מה אני עושה/אוהב בשבת.

השיעור היום יעסוק בנושא השבת, ונסה להבין מדוע אנשים כה רבים ומגוונים רואים בשבת יום מיוחד ושונה מהימים האחרים, כל אחד בדרכו שלו.

חלק ב: השוואת מקורות

מחלקים לתלמידים שני מקורות, ומבקשים מהם למצוא את הזוהר והשונה שביניהם (אפשר לסמן על הדף). אפשר להציג משימה זו כמשחק "מצא את ההבדלים":

משה מעביר לדור הצעיר אחרי 40 שנה את עשרת הדברות (פרשת ואתחנן, דברים פרק ה)	עשרת הדברות במעמד הר סיני (פרשת יתרו, שמות פרק כ)
שָׁמַר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתֶךָ. וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ. לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה, אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ, עֶבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמְתֶךָ, וְגֵרְךָ, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם, וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. עַל-כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ. וַיְכַרְתֶּם כִּי עֶבֶד הֵייתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וַיִּצְאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה. עַל כֵּן צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת.	זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֹאכֶתֶךָ, וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ. לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה, אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ, עֶבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמְתֶךָ, וְגֵרְךָ, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם, וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. עַל-כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ.

המקורות הללו יוכלו לסייע לנו להבין את מהות השבת. נתחיל ונתנסה בהשוואה בין המקורות.

תפקיד השבת - הבחינה ההיסטורית

- מהו ההבדל הראשון שבין המקורות?
- ההבדל הראשון נמצא כבר במילה הראשונה - בעוד שבפרשת יתרו הציווי פותח במילה "זכור", הרי שבפרשת ואתחנן הוא פותח במילה "שמור". ננסה לעמוד על אופי שני הביטויים האלו:
- למה צריך לשמור על השבת? מישהו רודף אחריה, מאיים על חייה? ואם כבר עסוקים בלשמור עליה, אז למה צריך להגיד לנו גם לזכור אותה?

ננסה לענות על שאלות אלו מתוך לימוד בכתביו של אחד-העם (על פרשת דרכים ח"ג, פרק ל):

מי שמרגיש בלבו קשר אמיתי עם חיי האומה בכל הדורות, הוא לא יוכל בשום פנים ואופן לצייר לו מציאות עם-ישראל בלי שבת מלכתא. אפשר לומר בלי שום הפרזה, כי יותר משישראל שמרו את השבת שמרה השבת אותם. וללא היא שהחזירה להם את נשמתם וחדשה את חיי רוחם בכל שבוע, היו התלאות של ימי המעשה מושכות אותם יותר ויותר כלפי מטה, עד שהיו יורדים לבסוף לדיוטא התחתונה של חומריות ושפלות מוסרית ושכלית. ועל כן בודאי אין צורך להיות ציוני בשביל להרגיש כל הדר הקדושה ההיסטורית החופפת על מתנה טובה זו, ולהתקומם בכל עוז נגד כל הנוגע בה.

השבת היא חריגה מחיי החולין והשגרה. חשבו על כל מה שעבר על עם-ישראל בהיסטוריה שלו: פוגרומים, גזירות, רדיפות, גרושים. אפשר להשתגע! ובאמת, איך לא השתגענו? איך הצלחנו לשרוד בצורה שכזו? לדברי אחד-העם, הסיבה לכך ששמרנו על השפיות שלנו כעם היא שתמיד ידענו לעצור ולצאת לרגע מהמצב הקשה, לחדש כוחות ולהיזכר שיש גם חיים אחרים וטובים יותר. לדבריו, השבת היא שנתנה לנו את היכולת הזאת. "לשמור" על השבת היא היכולת לעצור את מרוץ החיים ולהרגיש חופשיים, לשמור על המקום הפנימי שלנו בו אנו תמיד חופשיים. "לזכור את השבת" היא היכולת לא לשקוע בתוך המצב הקשה, ולזכור שיש מוצא ותקווה.

פירוש נוסף להבדל שבין "לשמור" את השבת ל"לזכור" אותה, ניתן לנו על-ידי חז"ל: הכוונה בציווי "לזכור" היא לעשות מעשים בשבת שייחדו אותה משאר הימים, לדוגמה – סעודה חגיגית, והכוונה בציווי "לשמור" היא להימנע ממעשים מסוימים בשבת שעשייתם תהפוך את השבת לעוד יום של חול, לדוגמה – לא ללמוד בבית-הספר בשבת. נערוך סבב בין התלמידים:

- אילו מעשים מיוחדים אתם עושים בשבת ההופכים אותה ליום מיוחד בשבילכם?
- אילו מעשים אתם לא עושים בשבת, כך שהיא נשמרת אצלכם כיום מיוחד?

חלק ג: מטעמי השבת

נמשיך להתבונן בעשרת הדברות, וננסה להבין דרכן את הטעם שניתן בתורה ליום השבת:

שבת, יום מנוחה

- על-פי המקור הראשון, מה הטעם ליום השבת? זכר למעשה בראשית
- נהוג לומר שעל פי המסורת העולם נברא בשבעה ימים, אבל כשמסתכלים בסיפור הבריאה הדבר אינו מובן כלל! על היום השביעי של הבריאה מסופר: "ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה". כלומר, ביום השביעי ה' רק נח! הוא לא ברא שום דבר!
- נסו לחשוב, מה בכל זאת נברא ביום השביעי?
- התשובה היא כי ביום השביעי נבראה המנוחה! במדרש נאמר (מובא בפירוש רש"י, בראשית ב, ב):

מה היה העולם חסר? מנוחה! באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה.

- עדיין לא ברור, למה צריך בכלל לברוא מנוחה? פשוט לא עושים כלום, ומכילא נחים!
- ניתן ללמוד מכאן שגם היכולת לנוח היא דבר שצריך ללמוד אותו ולהתאמן בו. הרבה פעמים, דווקא כאשר האדם מנסה לא לעשות כלום, פתאום כל הטרדות והמחשבות קופצות עליו (אפשר לנסוע לסוף העולם בשביל לנפוש קצת מהשגרה, אבל כל הזמן לדאוג אולי השארתי את הגז פתוח, האם הילדים של השכנה באמת משקים את העציצים,

מה עם החתול...). בשבת נבראה המנוחה, וזוהי הזדמנות שבועית להתאמן במנוחה מוחלטת – פשוט להתרווח, לנשום עמוק ולהרפות.

עורכים עם התלמידים טבלה על הלוח המראה מה נברא בכל יום, ומנסים לחלק את הימים לזוגות:

יום א - יצירת האור	יום ד - יצירת המאורות
יום ב - יצירת הים הרקיע והשמיים	יום ה - "ישרצו המים.. ועוף יעופף על פני רקיע השמיים.."
יום ג- היבשה	יום ו - "תוצא הארץ נפש חיה למינה.."

• ראינו כי ניתן לחלק את ימי הבריאה כך שהם ישלימו אחד את השני, ורק השבת נותרה בודדה. יש לכם רעיון מדוע זה כך?
מקראים את המקור (בראשית רבה יא, ח):

אמרה שבת לפני הקב"ה ריבונו של עולם, לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג. אמר לה הקב"ה: כנסת ישראל היא בן זוגך. וכיון שעמדו ישראל לפני ה' סיני, אמר להם הקב"ה: זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך. היינו דבור "זכור את יום השבת לקדשו".

ניתן גם לספר בשפה עכשווית יותר:
אמרה השבת לבורא העולם: "לכל אחד מימות השבוע נתת בן זוג, ורק אני נותרתי בודדה". מה ענו לה לדעתכם? "אמר לה: כנסת ישראל תהיה בת זוגך".
רואים שיש קשר מיוחד בין השבת לעם-ישראל. ממש כמו בני זוג!

אופציה: מחלקים את הכיתה לשתי קבוצות, וכל קבוצה צריכה למצוא כמה שיותר מילים שיוצאות מהשורש- ש.בת (לדוגמה: שבתון, לשבת, שביתה, שובת). מסכמים שרוב המילים קשורות למנוחה. אכן, אחד המרכיבים החשובים והאהובים ביותר של השבת היא שאפשר לנוח בה.

חופש

• מה הסיבה לשבת לפי המקור השני? "זכר ליציאת מצריים" - חופש.
נפתח בתרגיל דמיון מודרך:

מבקשים מהתלמידים לשים רגליים על הקרקע ולעצום עיניים.
אני רוצה שתדמינו שזכיתם ביום אחד של חופשה חלומית. איפה היתם רוצים לבלות אותה? עם מי הייתם רוצים להיות שם? מה תרצו לעשות שם?
נסו לשקוע בנחת לתוך החופשה הנעימה. דמינו אותה כמה שיותר לפרטי פרטים: מה אתם שומעים? איזה אוכל אתם מקבלים? מרגישים את מגע קרני השמש?

שואלים את התלמידים:

- מישהו מכם הרגיש פעם הרגשה שכזו? רוצים לשתף אותנו כמה שהרגשתם וראיתם?
- מי יכול להגדיר לי מה זה ד'ה-וו? שמעתם על זה פעם?

בעשרת הדברות נאמר שהשבת היא: "זכר ליציאת מצרים" (אפשר לכתוב על הלוח).

• מה המשמעות של יציאת מצרים? מה הקשר לדעתכם בין השבת ליציאת מצרים?

במעבר השבועי מימות השגרה ליום בעל אופי שונה במקצת, במעבר מהעבודה והמלאכה אל המנוחה, אנו חווים משהו מהמעבר מעבודת לחירות, אותו מעבר שחוו גם יוצאי מצרים. השבת במובן זה באה להזכיר לנו את יציאת מצרים, לבל נשכח שהעבודת אינה מצבו הטבעי של האדם, ושעליו לשאוף תמיד לחירות וחופש. היום במרבית העולם אין אמנם עבודת של ממש (לפחות לא בצורתה הגלויה), אבל גם כיום ישנם אנשים ואוכלוסיות שזיכרון יציאת מצרים יכול לשמש להם השראה למלחמה על זכותם הבסיסית למנוחה ולחירות.

שוויון

• נתבונן שוב בשני המקורות, למי פונה ההנחיה לנוח ביום השבת? לכולם, ללא הבדלי מעמדות

אופציה: בוחרים שני מתנדבים ונותנים להם סיטואציות להציג בפני כל הכיתה, כאשר העיקרון הוא שבשבת כולם שווים ומתבטלת ההיררכיה בין אנשים (אפשר כמובן להוסיף ולשנות סיטואציות):

• תלמיד מופרע בשיחה עם המנהלת לאחר שהתחצף למורה.

אותו תלמיד פוגש את המנהלת בשבת בפארק הצבורי.

• מאבטח שאיחר למשמרת שלו והבוס צועק עליו.

המאבטח פוגש את הבוס שלו בבית-הכנסת בערב שבת.

במשך השבוע ישנה היררכיה מסוימת בעולם. ניתן לפגוש בה במערכות היחסים שבין בני-אדם, אך גם באופן נרחב יותר בכל מערכות החיים: ישנם בעלי-החיים שעובדים למען האדם (הפרות, השוורים, התרנגולים וכדומה). מעליהם ניתן אולי למקם את חיות המחמד שקרובות יותר לאדם שמכניס אותם לתוך ביתו, ומעל כולם ניתן למקם את האדם, שבוחר אם להכניס את החיות לביתו, ניזון מהם ומנצל אותן לטובתו.

ובשבת... כתאום קורה משהו שונה, ההיררכיה מתבטלת ונוצר מצב חדש.

אפשר לראות שהשבת מחנכת לשוויון בין בני-האדם ובין כלל היצורים, כולל בעלי-החיים. העשירים והעניים יושבים אחד ליד השני, ללא כל הפרדה, אין יחסי "עובד-מעסיק", אלא כולם יושבים ושובתים כאחד. גם בעלי-החיים, שעלולים להיתפס כל השבוע כמקור בלתי נדלה לניצול, מצווים לשבות בשבת, ובכך אנו נזכרים שאף אם אנו מפיקים תועלת מבעלי-החיים, אל לנו לשכוח שיש לשמור על כבודם וזכות קיומם.

חלק ד: זמן שבת

אך שבת מלכה היא שקט
ומנוחה כולה, מחלוקת
ופולמוס וכל ויכוח
היא בכל נפשה מואסת
(והינריך הינה, בתרגום, יל. ברוך)

נגענו במעט מהטעמים שנאמרו במקורות לקיומו של יום השבת כיום ייחודי. ננסה עכשיו לשאול את עצמנו כיצד יכול כל אחד מאיתנו לפגוש בייחודיות של יום השבת, אילו ערכים אוניברסאליים נוספים, אליהם יכול כל אחד להתחבר ממקומו האישי, נלמדים מיום השבת.

משפחתיות

מחלקים לכל תלמיד דף עם "עוגה" (של אחוזים). כל אחד מחלק את יומו לחלקים בעזרת עוגה זו, ומציין כמה זמן בערך הוא משקיע בכל רכיב. לדוגמה: שינה, לימודים, בילויים, חוגים וכדומה. עורכים סבב קצר והתלמידים משתפים את הכיתה במה שכתבו.

• בואו ונתבונן: כמה אחוזים מתוך העוגה מוקדשים למשפחה שלכם? להורים? לאחים?

העוגה של שבת נראית בדרך-כלל שונה. במשך השבוע כולם עסוקים. עבודה, לימודים, טלוויזיה, חברים, לפעמים ממש לא רואים אחד את השני. יום אחד בשבוע אנחנו משתדלים לחדול מכל המחויבויות שלנו. אין עבודה, אין לימודים, יוצאים לגמרי מחיי השגרה. זהו זמן איכות שיכול להיות מנוצל היטב למכש מחדש עם המשפחה.

שאלון משפחתי:

מחלקים לתלמידים שאלון (נספח א), שמטרתו לאפשר לתלמיד לברר עם עצמו האם הוא מכיר את משפחתו, האם הוא יודע עליהם מספיק. השאלון ימחיש את העובדה שלא תמיד אנחנו מכירים את המשפחה כמו שאנחנו חושבים, גם אם אנו חיים עם בני המשפחה באותו בית! השאלון יוכל גם לגרום לתלמידים לגשת להוריהם ולאחיהם ולברר את התשובות עליהן לא ידעו לענות.

לאחר ההפעלה, אפשר לנצל את האווירה שנוצרה לחיזוק ההיכרות של הקבוצה: אפשר לעשות סבב על אחת מהשאלות מהשאלון המשפחתי, אך הפעם כל אחד עונה על עצמו (איזו הפתעה היתה הכי משמחת אותי, למשל). אפשר שכל אחד יספר שני משפטים על עצמו, אחד אמת ושני שקר.

זמן איכות עם עצמי

• מה כדאי לעשות בשבת?

השבת היא הזמן להתכנס מכל העשייה לנקודה הפנימית. זה זמן להתבוננות פנימית, זמן לפגישה שבועית מחדשת עם עצמנו. במשך השבוע אנחנו מאוד עסוקים בכל מיני דברים, ורוב הזמן יש מסביבינו הרבה אנשים, בכיתה, בבית, בחוגים ובכל מקום שאנו מגיעים אליו. השבת מאפשרת לנו לקבל קצת זמן שבו נוכל לשבת עם עצמנו ולחשוב על מה שעבר עלינו במשך השבוע, האם טוב לנו, מה אנחנו רוצים לשנות, לשפר וכדומה.

שאלון עצמי:

מחלקים לתלמידים דף עם ציור של אדם חושב ומסביבו בועות ריקות. המדריך מכריז כל פעם על נושא, ועל התלמידים לכתוב באחת הבועות את הדבר הראשון שהנושא מזכיר להם או דבר שהם מרגישים כלפיו. אין לתת זמן רב לכל תשובה, אלא לרוץ קדימה. כמו כן, לא חייבים לעבור על כל הנושאים. בסופו של דבר, המטרה היא לגרום לתלמידים להרגיש שלא בטוח שהם מכירים את עצמם בצורה טובה כמו שהם אולי חושבים, ושכל אחד מאתנו זקוק לזמן עם עצמו כדי ללמוד על עצמו ועל האופי שלו.

למדריך: כדאי להגיד לתלמידים שהם לא צריכים לשתף או להראות לכם את התשובות. המשחק הזה הוא אישי ואך ורק בשבילם.

הנושאים עליהם אפשר לשאול:

1. המאכל האהוב עלי.
2. הבגד האהוב עלי.
3. השיעור האהוב עלי.
4. מה אני רוצה להיות כשאהיה גדול?

5. הדבר שאני עושה הכי טוב...
6. הדבר שאני עושה פחות טוב...
7. כולם מכירים אותי בתור ה"_____".
8. החבר/ה הכי טוב/ה שלי.
9. מה אני הכי אוהב לעשות?
10. האזור בארץ שאהוב עליי.
11. מהו המשפט (המוטו) שלי בחיים?
12. הבדיחה שהכי הצחיקה אותי.
13. מהו הדבר שאני הכי לא אוהב לעשות?
14. הכי משמח אותי כש...
15. הכי מרגש אותי כש...
16. אני רוצה להשתכר ב...
17. מהו הגיל שהיה לי הכי טוב בו?
18. כשאני לומד למבחן אני מעדיף ללמוד לבד או עם חבר?
19. אם הייתי זוכה היום במיליון דולר, מה הייתי עושה איתם?
20. מה החלום שלי?

חלק ה: סיכום

למדנו על המקור של השבת, מה מייחד אותה, למה היא שונה משאר השבוע. ניסינו לקבל זווית ראייה קצת שונה על השבת, וראינו שיש לשבת צדדים שונים ומגוונים. אצל כל אחד מאתנו מעלה המילה שבת ניחוחות שונים, וכל אחד יכול למצוא את הדרך שלו לשאוב כוחות מיום השבת לכל ימי השבוע.

רשימת ציוד:

- דף אני ומשפחתי לכל תלמיד
- דף ביני לעצמי לכל תלמיד
- דף עם עוגת אחוזים לכל תלמיד
- דף מקורות לכל תלמיד

נספחים

נספח א: שאלון משפחתי / פעילות שבת

האם אתה מכיר את המשפחה שלך??

1. כמה אחים יש לאבא שלך? ולאמא שלך?
2. מהם תאריכי ימי ההולדת של המשפחה הקרובה שלך (הורים, אחים, סבים וסבתות)?
3. מהם המזלות של ההורים והאחים שלך?
4. באיזו עיר הוריך נולדו?
5. האם הוריך למדו מקצוע בתחום מסוים? אם כן- מהו?
6. לו היית רוצה להכין הפתעה משמחת למשפחתך, מה היה הכי משמח את הוריך?
7. מהו המאכל האהוב על הוריך?
9. מהו התחביב העיקרי של האחים שלך?
10. מהם השמות של ההורים של הסבא והסבתא שלך? (משני הצדדים!)
11. במה עסקו הסבים והסבתות שלך?
12. איך ההורים שלך הכירו?

אם הצלחתם לענות על רוב השאלות, אתם בהחלט "משפחתיים" ומצבכם טוב... אם לא, אולי כדאי לשבת קצת עם ההורים ולברר כמה דברים חשובים שקשורים למשפחה...

מהצוות!

מצא את ההבדלים על ההבדלה והברכה שבייחודיות

מטרות הפעילות:

- הכרת השוני בין בני האדם כגורם המגדיר ייחודיות
- מפגש עם טקס ההבדלה, והכרת מנהגיו בחוויה ובלימוד

מהלך הפעילות:

1. שוני ודמיון בין בני אדם
2. תפקיד ההבדלים
3. טקס ההבדלה
4. סיכום

חלק א: שוני ודמיון בין בני אדם

פתיחה: מצא את ההבדלים

מחלקים לכל תלמיד שתי תמונות הדומות מאוד זו לזו מלבד פרטים קטנים, ומבקשים מהם למצוא את ההבדלים. האתגר במשחק נובע מכך שהתמונות דומות מאוד זו לזו. היחודיות של כל תמונה מתגלה רק לאחר מציאת ההבדלים.

כולנו דומים, כולנו שונים

מחלקים לתלמידים דף ריק, ועליהם לחלק את הדף לשתי עמודות. בעמודה הימנית עליהם לכתוב את כל הדברים המשותפים לכל מי שנמצא כרגע בכיתה (תכונות, לבוש, גוף וכדומה).

עוצרים לרגע ומשחקים "הרוח נושבת" על הדברים שהם כתבו: מוציאים כסא מהמעגל, אחד מהתלמידים עומד ואומר את אחד הדברים שכתב, בסגנון: "הרוח נושבת לכל מי שיש עיניים". כל מי שמתאים להגדרה (כולם, כולל התלמיד שקרא!) צריך לקום ולמצוא כסא חדש (אסור שכניו!). מי שנשאר בלי כסא אומר את ההגדרה הבאה מתוך מה שכתב (אסור לחזור על אותה הגדרה פעמיים!). מי שהגדרה שלו לא הקימה את כולם, סימן שהוא לא מצא דבר שבאמת משותף לכולם, ועליו לתת הגדרה חדשה.

לאחר המשחק התלמידים ממשיכים לכתוב בעמודה השמאלית דברים שמייחדים אותם משאר הקבוצה, כלומר דברים שיש רק להם ולאחרים אין. במידה ויש צורך בהנחיה, ניתן לכוון אותם גם לדברים פנימיים כחלומות, שאיפות, וגם לדברים חיצוניים כטביעת אצבע, מקום מגורים, כתמי לידה, צלקות וכדומה. לאחר מכן מזמינים אותם לשתף את שאר הקבוצה בדברים שכתבו.

חלק ב: תפקיד ההבדלים

מפתחים דיון:

- מה הם מעדיפים להיות, דומים לכולם או מיוחדים? מה טוב בלהיות דומה לאחרים? מה טוב בלהיות שונה מאחרים?

נדון בסיטואציה מהחיים:

אתם חברי מועצת התלמידים של בית-הספר. לאחרונה יש שמועות שהנהלה מתכוונת להכריח את התלמידים ללבוש מדים זהים לכולם (כלומר: מכנסיים וחולצה זהים לכולם, אולי גם לחייב לקנות את אותו התיק, אותן המחברות, אותם העטים וכדומה. הכוונה היא להגזים ולהעצים את הסיטואציה).

- מה דעתכם בנושא? האם תתנגדו לרעיון? מה חיובי בתלבושת אחידה? מה שלילי בה?
- ניתן גם לדון בשאלה דומה: האם הייתם רוצים שבכיתה יהיו תלמידים רבים בעלי אותו השם?

סיכום הדיון:

מובן שיש צדדים חיוביים ברצון שלא להבליט את השוני בין בני-האדם, ובכך למנוע פערים חברתיים מיותרים. אבל כולנו הרגשנו שיש לכך גבול. אמנם יש דמיון רב בין כל בני-האדם, אך כל אחד מאיתנו רוצה להרגיש ולדעת שהוא מיוחד במינו. תפקיד ההבדלים בחיינו הוא לעזור לנו להבין ולחוות את החלק המיוחד בנו.

(הערה למדריך: אין הכוונה בדיון לפסול או לחייב תלבושת אחידה. זוהי סוגיה חינוכית מעניינת וסבוכה שאין לנו כוונה להכריע בה. המטרה היא לחוש כי יש גבול מסוים בו האדם מרגיש צורך לציין את הייחודיות שבו, את ההבדל שבינו ובין החברה.)

כסיכום ביניים, ניתן לקרוא את המקור הבא:

לכל אדם ואדם יש לו דרך בפני עצמו לילך בו, כי אין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהם דומים זה לזה, ואין טבע שני בני אדם שווה. (הגאון מוילנא, ביאור לספר משלי, פרק ט"ז פסוק ד')

חלק ג: טקס ההבדלה

דומם ינטו הצללים,
נוגים כי פנה היום.
תפילת ישראל בלתה,
ננעלו שערי תהום.
"ברוך המעריב ערבים"
"מבדיל בין קדש לחול".
לאט לנו: גם "יהי נעם"
נשיר, נריעה בקול.
(מתוך: מוצאי שבת / שאול טשרניחובסקי)

נחזור ונרענן את הנלמד עד כה בנושא השבת:

- מהו היום הכי מיוחד בשבוע? מה מיוחד את השבת משאר ימות השבוע? כדאי לעשות איתם רשימה על הלוח.
- איך נהוג לציין את ההבדל בין יום שישי ליום שבת?
- איזו הרגשה אנו מרגישים במעבר מהשבוע לשבת, שמחה? עצב?

• לעומת זאת, איזו הרגשה יש במוצאי שבת, כשמתחילים להרגיש את השבת יוצאת ואת השבוע מתחיל?
(כל שיעורי הבית שצריך להספיק, הקימה המוקדמת ביום ראשון...) האם זו הרגשה נעימה או קשה, עצובה?

• האם הייתם רוצים שכל יום יהיה שבת, או שאנו זקוקים גם לששת ימי המעשה ה"רגילים"? האם זה היה מוריד מערך השבת?

• איך אנו מציינים את ההבדל והמעבר שבין יום שבת לתחילת השבוע החדש?

המעבר מיום שבת, יום המנוחה והחופש, הוא לכעמים קשה, עצוב, מכחיד. זה קצת דומה לפרידה מאדם אהוב מאוד. אפשר לראות כיצד תחושה זו באה לידי בטוי בשיר נאה של יצחק רבינוביץ איש קובנא :

חלף יום השבת, עמו מנוחתי!
דרך עצב בי, משמים נותרתי...
חלף יום השבת, עמו מנוחתי!
ששת ימי המעשה באים לקראתי...
חלף יום השבת, עמו מנוחתי!
עצבון ודאגה עתה נפגשו...

לכן המסורת היהודית הפכה את המעבר הזה לטקס פרידה חגיגי מהשבת. מלווים את השבת כמו שמלווים אורח כאשר נפרדים ממנו, ופותחים את השבוע בברכות, במשאלות ובאופטימיות.

• איך אנו עושים את טקס ההבדלה? מתי עושים אותו?

מוציאים כוס הבדלה, בשמים ונר, ומחלקים לתלמידים דף, או סידור, ובו סדר ברכות ההבדלה (נספח ב). עוברים על האביזרים ומסבירים כל אחד בנפרד:

כוס ההבדלה

כשם שמקדשים את המעבר בין יום השישי לשבת באמצעות יין, כך אנו מציינים את המעבר חזרה לימות השבוע באמצעות יין. יש הנוהגים להתבונן על הכוס ולצחוק (בעיקר בקרב קהילות ספרד).

בשמים

מעבירים בין התלמידים את הבשמים שיריחו בהם. מחלקים לתלמידים דף עם סיפור חטא גן-עדן, מקריאים להם אותו ומבקשים מהם למצוא אילו חושים מוזכרים בסיפור (אפשר לערוך על הלוח רשימה של חמשת החושים בכדי לעזור להם):

והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה ה' אלהים ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן. ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל. ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתנו. ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמתנו. כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע. ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונתתו להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל. ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומם הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורת. וישמעו את-קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלהים בתוך עץ הגן

• איזה חוש חסר לנו כאן?

החוש היחידי שאינו מוזכר הוא חוש הריח. יוצא אם-כן כי חוש הריח הוא החוש היחידי שלא היה שותף בחטא גן-עדן, ומשום כך הוא נחשב לחוש הרוחני ביותר. דוגמא מוחשית לכך ניתן לראות ברגשות שהריח מעורר בנו. חוש הריח קשור למשל לזיכרון שלנו יותר מכל חוש אחר. לפעמים ריח מסוים יכול להחזיר אותנו לזיכרונות קדומים ואף לא מודעים. הבשמים, בריחם הטוב, ממתיקים לנו את המעבר מיום שבת לימות השבוע, ומזכירים לנו את המתיקות והתענוג של השבת. הזיכרון המתוק של הבשמים ילווה אותנו וייתן לנו כוח במשך השבוע.

נר ההבדלה

כשם שמציינים את המעבר משישי לשבת בהדלקת נרות, כך מציינים גם את המעבר משבת לשבוע החדש. מהסיבות להדלקת הנר בהבדלה:

- ביום ראשון נברא האור.
 - האש מסמלת את המלאכה שהייתה אסורה בשבת ומותרת בימות החול.
 - אפשר גם לספר את הסיפור הבא, המסביר גם מדוע צריך שתי פתילות בנר ההבדלה: "כשראה אדם הראשון שהחשיך היום במוצאי שבת, אמר: אוי לי! שבשביל שסרחתי (חטאתי) עולם מחשיך בעדי (בגללי). ונתן הקב"ה בינה בלב, ונטל שני רעפין (אבני צור) והקישן זו בזו, ויצא מהן האור (אש), ברך עליו ונסתכל בגופו, וראה עצמו ערום מלבד הציפורניים" (ע"פ בראשית רבה)
- האור בא להאיר לנו את העצבות מהפרידה מהשבת, בתקווה לשבוע טוב ומאיר.

חלק ד: סיכום

יש דמיון רב בין כל בני-האדם, ויש ערך חיובי וחשוב בהדגשת דמיון זה. עם זאת כל אחד מאיתנו רוצה להרגיש ולדעת שהוא מיוחד במינו. תפקיד ההבדלים בחיינו הוא לעזור לנו להבין ולהוות את החלק המיוחד בנו.

כך גם תפקיד ההבדלים בעולם הטבע ובתרבות האנושית- לעזור לנו להבין את החשיבות והיחודיות של כל פרט וחלק ביקום. טקס ההבדלה בא לעורר את האדם לברך ולשמוח על עקרון ההבדלה, המתבטא בין השאר בהבדל בין יום השבת לשאר ימות השבוע.

רשימת ציוד:

- תמונות "מצא את ההבדלים" – לכל תלמיד
- אביזרי הבדלה: כוס הבדלה, נר הבדלה, בשמים
- מקור- טקס ההבדלה (נספח א)
- מקור- סיפור גן עדן

נספחים

נספח א: נוסח ההבדלה / פעילות הבדלה

• נוסח ספרד'

ראשון לציון, הנה הנם, ולירושלם, מבשר אתן.
בוס-ישועות אשא; ובשם ה' אקרא.
אנא ה', הושיעה נא; אנא ה', הצליחה נא.

הצליחנו, הצליח דרכינו, הצליח לימודנו, ושלח ברכה, רוחה והצלחה בכל מעשה ידינו,
כדכתיב: ישא ברכה, מאת ה' וצדקה, מאלהי ישעו.

ליהודים, היתה אורה ושמחה, וישן, ויקר.
וכתיב: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל, וה' עמו. כן יהיה עמנו תמיד.
ונח מצא חן בעיני ה'. כן נמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

• נוסח אשכנז'

הנה אל ישועתי אבטח, ולא אפחד:
כי-עזי וזמרת-יה ה', ויהי-לי לישועה.
ושאבתם-מים, בששון, ממעיני ה'ישועה.
לה' הישועה על עמך ברכתך סלה.

ה' צבאות עמנו משגב לנו אלוהי יעקב סלה.
ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך.
ה' הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו.

ליהודים, היתה אורה ושמחה, וישן, ויקר. כן תהיה לנו.

בוס-ישועות אשא; ובשם ה' אקרא.

• ברכת ההבדלה- נוסח משותף

סברי מרגן ורבנן ורבתי
ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.
ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם, בורא מיני בשמים.
ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם, בורא מאורי האש.
ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם,
המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה.
ברוך אתה ה' המבדיל בין קודש לחול.

עבודה שבלב על מהות התפילה בחיי האדם

אפשר לחיות בלי תקווה ואולי גם בלי אמת- אך לא בלא תפילה, שהיא החיפוש אחר שתיקן. להתפלל פרושו לפרוץ את הבדידות, את פחד הבדידות. התפילה היא מרפא לבדידות יותר מאשר לעצב וליסורים. אלי ויול, התפילה והאדם המודרני

מטרות הפעילות:

- עריכת דיון על מהות התפילה בחיי האדם.
- הכרת פניה השונים של התפילה בתרבות הישראלית – מהמקרא ועד ימינו.

מהלך הפעילות:

1. פתיחה – שירי תפילה מהתרבות הישראלית
2. מהי התפילה?
3. פניה השונים של התפילה
4. תפילות ממסורת ישראל
5. תפילה אישית וציבורית
6. סיכום

חלק א: פתיחה – שירי תפילה מהתרבות הישראלית

- משמיעים בכני הקבוצה אוסף קצר של קטעי שירים.
- אפשרות הפעלה: לערוך תחרות מי מזהה ראשון את השיר.
- מחלקים לתלמידים את מילות השירים (נספח א). מהו המכנה המשותף לשירים? (תפילה).

חלק ב: מהי התפילה?

- ניתן לעשות 'שמש אסוציאציות' על הלוח לגבי המושג תפילה.

התפילה כתקווה

המילה "תפילה" נגזרת מהשורש פ.ל.ל, שמשמעותו לקוות ולייחל:

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף: רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַתִּי, וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת זַרְעֲךָ. (בראשית מ, יא)